Mae'r daflen wybodaeth yma am y brechiad BCG sy'n cael ei gynnig i warchod eich plentyn rhag twbercwlosis.

Beth yw brechiad BCG?

Mae brechiad BCG yn cynnwys ffurf wedi'i gwanio ar y bacteria (germ) sy'n achosi **twbercwlosis** (TB). Nid yw'r brechiad yn achosi TB ond mae'n helpu eich plentyn i ddatblygu gwarchodaeth (imiwnedd) rhag TB os daw ef neu hi i gysylltiad ag o byth. Mae brechiad BCG yn hynod effeithiol am warchod babanod a phlant ifanc rhag y mathau prinnach a mwy difrifol o TB, fel TB llid yr ymennydd (chwydd yn leinin yr ymennydd). Talfyriad o Bacillus Calmette-Guérin yw BCG.

Pam mae fy mhlentyn yn cael cynnig brechiad BCG?

Yn y DU, fel sawl gwlad arall, mae BCG yn cael ei gynnig i fabanod a phlant ifanc sy'n fwy tebygol na'r boblogaeth gyffredinol o ddod i gysylltiad â rhywun sydd â TB. Y rheswm am hyn yw naill ai am eu bod yn byw mewn ardal sydd â chyfraddau uchel o TB, neu mae eu rhieni neu eu teidiau a'u neiniau wedi dod o wlad sydd â chyfraddau uchel o TB.

Mae achosion o TB i'w gweld ym mhob cwr o'r byd, gan gynnwys De Ddwyrain Asia, Affrica Is-Sahara a rhai gwledydd yn Nwyrain Ewrop. Am restr o'r gwledydd sydd â chyfraddau uchel o TB ewch i *www.gov.uk/government/publications/tuberculosis-tb-by-country-rates-per-100000-people*. Os oes gennych chi unrhyw amheuaeth, siaradwch â gweithiwr iechyd proffesiynol. Gyda niferoedd cynyddol o bobl yn teithio o amgylch y byd, mae'r risg i bobl ddod i gysylltiad â'r afiechyd yn cynyddu hefyd.

Beth yw TB?

Mae TB yn afiechyd difrifol sydd, fel rheol, yn effeithio ar yr ysgyfaint, ond mae'n gallu effeithio ar unrhyw ran o'r corff. Yn aml, mae TB yn datblygu'n araf a gall gymryd misoedd lawer i symptomau ymddangos.

Mae'r rhan fwyaf o bobl yn y wlad yma'n gwella'n llwyr ar ôl triniaeth ond mae hyn yn cymryd misoedd fel rheol.

©Public Health Wales
© Iechyd Cyhoeddus Cymru

Sut mae TB yn cael ei ledaenu?

Fel rheol mae TB yn lledaenu pan mae pobl sydd â TB heintus yn eu hysgyfaint neu eu gwddw'n pesychu neu'n tisian. Fodd bynnag, fel rheol, mae angen cyswllt agos â pherson heintus dros gyfnod hir o amser i ddal yr afiechyd.

Nid yw pawb sydd â TB yn eu hysgyfaint yn heintus. Unwaith maent yn cael y driniaeth briodol, bydd y rhan fwyaf o bobl yn stopio bod yn heintus ar ôl pythefnos.

Beth yw symptomau TB?

Mae symptomau TB yn gallu amrywio gan ddibynnu ar ba ran o'r corff a effeithir. Hefyd, mae arwyddion yr afiechyd mewn babi'n gallu bod yn wahanol i oedolyn. Gall babanod gael symptomau cyffredinol, fel bod yn flinedig iawn, ddim yn bwyta'n dda neu'n methu ennill pwysau.

Fodd bynnag, gan fod afiechyd TB sy'n effeithio ar yr ysgyfaint yn heintus, mae'n bwysig eich bod yn ymwybodol o'r symptomau y gallai babanod, plant hŷn ac oedolion eu cael.

Dylech gysylltu â meddyg os oes gennych chi, eich plentyn neu aelod arall o'r teulu neu ffrind unrhyw un o'r canlynol:

- Peswch cyson sy'n para am fwy na thri mis
- Tymheredd uchel
- Chwysu'n drwm yn y nos
- Dim archwaeth bwyd
- Colli pwysau heb esboniad, neu i fabanod a phlant, methu ennill pwysau'n briodol i'w hoedran
- Bod yn flinedig iawn
- Pesychu gwaed

Gall yr holl symptomau yma gael eu hachosi gan broblemau eraill.

Pa mor gyffredin yw TB?

Mae TB yn llawer llai cyffredin yn y DU nag yr oedd, ond mae nifer yr achosion wedi bod yn codi ers 1990. Yng Nghymru, mae TB dal yn gyflwr eithaf anghyffredin, gyda thua 110 i 120 o achosion newydd yn cael eu canfod bob blwyddyn.

©Public Health Wales
© Iechyd Cyhoeddus Cymru

Sut mae fy mhlentyn yn cael ei imiwneiddio?

Bydd eich plentyn yn cael y brechiad BCG yn rhan uchaf ei fraich chwith. Fel rheol cynigir y brechiad yn fuan ar ôl iddo gael ei eni, tra mae eich babi dal yn yr ysbyty, ond gellir ei roi ar unrhyw adeg mewn clinig arbenigol.

Oes unrhyw sgil effeithiau?

Yn syth ar ôl y brechiad, bydd swigen fechan yn codi. O fewn dwy i chwe wythnos, bydd smotyn bach yn ymddangos a bydd yn diferu. Mae hyn yn gwbl normal. Cofiwch wneud yn siŵr ei fod yn cael aer, peidiwch â'i wasgu a pheidiwch â thynnu unrhyw gramen sy'n ffurfio. Weithiau, efallai y bydd angen gwarchod yr ardal gyda dresin sych. Cewch ymolchi eich plentyn a mynd ag o i nofio fel arfer. Efallai y bydd y briw yn cymryd misoedd i wella'n llwyr ac mae craith fechan yn debygol o fod yno am byth.

Os ydych chi'n bryderus neu'n meddwl bod y briw wedi'i heintio, ewch i weld eich meddyg.

Oes unrhyw resymau pam na ddylai fy mhlentyn gael brechiad BCG?

Ni ddylid rhoi'r brechiad, neu dylid oedi cyn ei roi, os yw'r canlynol yn berthnasol i'ch plentyn:

- mae wedi cael adwaith anaffylactig (peryglu'r bywyd) blaenorol i unrhyw rai o'r cynhwysion yn y brechiad
- mae ganddo dymheredd uchel ar y diwrnod pryd mae'r brechiad i gael ei roi
- mae'n cael triniaeth am ganser neu gyflwr difrifol arall sy'n gwanio'r system imiwnedd
- efallai ei fod yn HIV-positif, neu
- mae'n dioddef o haint ar y croen (os oes gan eich plentyn ecsema, mae'n gallu cael BCG, ond bydd y safle brechu heb unrhyw ecsema arno'n cael ei ddewis ar gyfer y brechiad).

Hefyd ni ddylid rhoi'r brechiad (neu dylid oedi cyn ei roi) os yw mam y plentyn wedi cael meddyginiaeth yn ystod beichiogrwydd neu wrth fwydo ar y fron sydd wedi gwanio ei system imiwnedd ac a allai fod wedi cael ei basio i'w babi am hyd at chwe mis ar ôl y geni.

©Public Health Wales
© Iechyd Cyhoeddus Cymru

Oes raid i mi wybod unrhyw beth arall?

Dylai eich babi ddechrau cael ei imiwneiddio'n ddau fis oed, dim ots pryd mae'n cael ei BCG.

Dylech wneud yn siŵr nad yw eich plentyn yn cael brechiad arall yn yr un fraich â'r BCG am o leiaf dri mis wedyn (fel arall, gall y chwarennau yn yr ardal honno chwyddo).

Mae'n bwysig gwneud yn siŵr bod cofnod o'r brechiad BCG yng Nghofnod Iechyd Personol (Llyfr Coch) eich plentyn ar gyfer cyfeirio ato yn y dyfodol.

Os yw eich ateb i unrhyw rai o'r cwestiynau canlynol yn gadarnhaol, dylai eich plentyn gael brechiad BCG os nad yw ef neu hi wedi cael un eisoes.

- Ydi eich plentyn neu yw ei rieni neu ei deidiau a'i neiniau o wlad sydd â chyfraddau uchel o TB? (Os oes gennych chi unrhyw amheuaeth, siaradwch â gweithiwr iechyd proffesiynol.)
- Ydi eich plentyn wedi byw am fwy na thri mis mewn gwlad sydd â chyfraddau uchel o TB, neu'n debygol o wneud hynny?
- Oes unrhyw un yn eich tŷ, neu unrhyw un arall, sy'n debygol o gael cyswllt hir â'ch plentyn ac sydd naill ai â TB neu wedi ei gael yn y gorffennol, neu'n dod o wlad sydd â chyfraddau uchel o TB?

Cofiwch, mae trin TB yn cymryd llawer o amser – mae ei atal yn gymaint haws.

Ble mae cael rhagor o wybodaeth?

Os oes gennych chi unrhyw gwestiynau neu os ydych chi eisiau rhagor o wybodaeth, siaradwch gyda'ch meddyg neu nyrs, ffoniwch Galw Iechyd Cymru ar **0845 4647** neu ewch i www.nhsdirect.wales.nhs.uk/

Mae'r drefn imiwneiddio arferol sy'n dangos pa frechiadau eraill a gynigir yng Nghymru ar gael yn: www.publichealthwales.org/routine-immunisation-schedule-wales

Mae'r wybodaeth hon wedi cael ei chynhyrchu gan Raglen Afiechydon Ataliadwy Trwy Frechu Iechyd Cyhoeddus Cymru.

Mae'r wybodaeth hon wedi cael ei chynhyrchu gan y Rhaglen Afiechydon Ataliadwy Trwy Frechu, Iechyd Cyhoeddus Cymru, Ionawr 2018.

Gellir atgynhyrchu'r deunydd sydd wedi'i gynnwys yn y ddogfen hon heb ganiatâd ymlaen llaw, ar yr amod bod hynny'n cael ei wneud yn fanwl gywir a heb ei ddefnyddio mewn cyd-destun camarweiniol.

Rhaid nodi cydnabyddiaeth i Iechyd Cyhoeddus Cymru.

©Public Health Wales
© Iechyd Cyhoeddus Cymru